

NECROLÒGIQUES.

JOAN SANMARTÍ GREGO

MARIA CARME BELARTE¹, JAUME NOGUERA², DAVID ASENSIO²,
JORDI MORER³, RAFEL JORNET⁴, MAITE MIRÓ⁴, JOSEP POU⁵, JOAN SANTACANA²

Els autors d'aquest text volem agrair als editors del *Butlletí* de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense la iniciativa d'incloure un recordatori a la figura científica de Joan Sanmartí Grego, catedràtic de la Universitat de Barcelona i membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, referent científic de la investigació arqueològica de la prehistòria dels Països Catalans i del nord d'Àfrica. Entre les moltes responsabilitats i comitès científics dels quals formava part, cal destacar, dins l'àmbit tarragoní, que era membre del Consell Assessor del *Butlletí Arqueològic*, i del Consell de Direcció de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC).

En Joan Sanmartí va néixer el 17 de desembre de 1955 i ens va deixar el 23 d'octubre de 2022. Des d'aleshores, no és el primer text que redactem sobre la seva figura científica, i segurament tampoc serà el darrer, però encara resulta difícil escriure sobre el mestre i company quan la pèrdua és tan recent, i quan se'n podrien dir tantes coses.

En Joan Sanmartí (com ell mateix signava, amb un sol cognom) va tractar nombrosos temes al llarg de la seva trajectòria investigadora, iniciada a principis dels anys 80, en la seva època de doctorand i com a deixeble d'en Miquel Tarradell, fins al dia de la seva mort, el 23 d'octubre de 2022, moment en què tenia diversos projectes actius.

1. ICREA i ICAC

2. Universitat de Barcelona

3. Món Iber ROCS

4. Servei de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic, Generalitat de Catalunya

5. Ajuntament de Calafell

Va tenir diferents reconeixements a la seva carrera investigadora, com el premi ICREA Acadèmia, atorgat el 2010, i el seu prestigi internacional el va portar a ser professor convidat en universitats estrangeres en diverses ocasions: a la Universitat de Chicago el 2009, el 2016 a Ais de Provença, i en dues ocasions (2012 i 2019) a la Universitat Paul Valéry de Montpellier.

Al llarg de les quatre dècades d'activitat professional va dedicar-se fonamentalment a l'estudi dels ibers del nord. Si bé la seva tesi doctoral (defensada el 1986) es va centrar en la Laietània, seria especialment a la Catalunya meridional, als territoris de les antigues Cessetània i Ilercavònia ibèriques, on desenvoluparia la major part de la seva recerca sobre aquesta cultura. També és remarcable la seva investigació a Mallorca, inicialment a la ciutat romana de *Pollentia* i, més tard, junt a Jordi Hernández Gasch, a les necròpolis talaiòtiques de Son Real i l'Illa dels Porros, a Santa Margalida.

A partir de 2006, també va dur a terme una important tasca de recerca sobre la protohistòria del nord d'Àfrica, centrada en el jaciment d'*Althiburos* (El Kef, Tunísia), on va liderar durant 10 anys un projecte pioner que ha esdevingut un referent en els estudis sobre el món nùmid i sobre la protohistòria del Magreb en general.

L'espai de què disposem no permet aprofundir en els diversos temes tractats al llarg de la seva carrera, de manera que, tenint en compte l'abast territorial d'aquesta revista, centrarem aquest escrit en els treballs sobre la protohistòria de la Catalunya meridional, on en Joan va desenvolupar projectes de recerca des de l'inici de la seva carrera investigadora.

La seva primera direcció arqueològica, iniciada el 1979, va tenir lloc precisament al Penedès, al jaciment de l'Argilera (Calafell, Baix Penedès), descobert de manera fortuïta per Joan Santacana. El jaciment, que va excavar junt amb el mateix Santacana i amb Ramón Serra, va resultar ser una petita granja ibèrica (SANMARTÍ, SANTACANA i SERRA 1984) i, tot i que mal conservat, va permetre caracteritzar aquest tipus d'establiments, pràcticament desconeguts en aquell moment en la protohistòria catalana. Aquesta descoberta va portar a realitzar prospeccions del territori per tal de verificar si existien altres nuclis d'aquestes característiques, donant pas a l'inici d'un projecte de recerca sobre la Cessetània occidental, encara vigent en el moment de la seva mort. Els resultats d'aquestes prospeccions donarien peu, ja durant la dècada dels anys 80, a una proposta primerenca sobre l'organització del poblament al món ibèric, a la Cessetània, en funció d'una jerarquia de nuclis (SANMARTÍ i SANTACANA 1986), model que seria desenvolupat i ampliat per en Joan en treballs posteriors sobre la costa septentrional i central catalana.

Arran d'aquestes prospeccions va tenir lloc una important fita en la recerca sobre l'àrea penedesenca: es descobrí el jaciment costaner d'Alorda Park –avui la

Ciutadella Ibèrica de Calafell—, que seria excavat entre 1983 i 2001, culminant amb el projecte museogràfic avui existent i consolidat (POU, SANMARTÍ i SANTACANA 1995; POU *et al.* 2001). Aquests treballs van donar lloc a una primera monografia (SANMARTÍ i SANTACANA 1992) i, 30 anys més tard, poc abans de la seva mort, s'havia lliurat a l'ICAC el manuscrit de la segona monografia del jaciment per a la publicació dins la sèrie TRAMA, actualment en curs d'edició (BELARTE i SANMARTÍ coord. en premsa). Alorda Park, interpretat inicialment com un poblat de pescadors, va permetre més tard definir, arran de la descoberta de la fortificació, d'una arquitectura domèstica complexa i d'un conjunt de cultura material amb elevats percentatges d'importacions, un altre tipus de nucli d'hàbitat, el de les ciutadelles fortificades, seu de les elits locals (ASENSIO *et al.* 2005). En Joan Sanmartí en va estudiar a fons els materials, especialment les importacions ceràmiques (SANMARTÍ 1996), recerca que el va dur a revisar troballes anteriors fetes a l'àrea del Penedès. A la dècada dels 80 també va tenir lloc la descoberta de les Masies de Sant Miquel, a Banyeres, un important assentament al qual probablement pertanyia el guerrer exhumat en la dècada dels anys seixanta a Can Canyís, molt a prop d'aquest nucli l'hàbitat. En aquell moment no va ser possible que l'equip encapçalat per Sanmartí i Santacana hi realitzés intervencions arqueològiques; aquestes no s'iniciarien fins l'any 2018, en el marc del darrer projecte que havia iniciat en Joan a Catalunya, centrat en les ciutats ibèriques, aquest cop codirigit amb Jaume Noguera (NOGUERA *et al.* 2020; SALA *et al.* 2020).

L'excavació del jaciment d'Alorda Park a Calafell, junt amb els indicis d'una potent muralla al jaciment de les Masies de Sant Miquel, va fer pensar que calia aprofundir en el coneixement dels patrons d'assentament de les poblacions del primer mil·lenni a través de l'estudi d'altres territoris de la Catalunya meridional. D'aquesta manera, la mirada de l'equip que treballava al Penedès es va dirigir a les Terres de l'Ebre.

La recerca en aquest territori també comença a finals dels anys 80, en el marc d'un projecte més ampli de la Universitat de Barcelona, finançat per la DGICYT i dirigit pel professor Josep Padró. En aquest context, l'any 1988 es van realitzar treballs de prospecció als dos marges del riu Ebre, a càrrec de Joan Sanmartí, Joan Santacana i Maite Mascort (MASCORT, SANMARTÍ i SANTACANA 1990). Arran d'aquests treballs, s'excavarien completament diversos jaciments de la primera edat del ferro. El primer va ser Aldovesta, datat de la segona meitat del s. VII aC, i que va ser clau per a constatar la importància del comerç fenici en aquest territori (MASCORT, SANMARTÍ i SANTACANA 1988; 1989; 1991a i 1991b).

Seguirien les excavacions als assentaments de Barranc de Gàfols (BELARTE *et al.* 1991; 1994; BELARTE, SANMARTÍ i SANTACANA 1994; SANMARTÍ *et al.* 2000;

ASENSIO *et al.* 2000a; 2000b; 2002), Barranc de Sant Antoni (ASENSIO *et al.* 1996a) i les Deveses (tots ells a Ginestar), que cobrien el període de transició del bronze final a la primera edat del ferro. En aquesta etapa s'anirien incorporant altres membres a l'equip, com Maria Carme Belarte, David Asensio i Jaume Noguera.

Aquestes intervencions, en el seu conjunt, van ser claus per a analitzar el moment de formació de les societats complexes així com de l'impacte del comerç fenici a la zona del curs inferior de l'Ebre (ASENSIO *et al.* 1996b; BELARTE *et al.* 2000), i serien decisius en l'elaboració del model teòric que va guiar la recerca d'en Joan Sanmartí sobre la formació de la cultura ibèrica, desenvolupada més tard en altres treballs, tant en solitari com amb diversos col·laboradors.

El jaciment de Barranc de Gàfols, a més, va donar peu a un projecte d'arqueologia experimental sobre arquitectura protohistòrica (MORER *et al.* 1999 i 2001; BELARTE, SANMARTÍ i SANTACANA 2000).

A partir de 1998, la recerca a les Terres de l'Ebre es va orientar cap a l'estudi del poblament d'època ibèrica, per tal d'obtenir una perspectiva diacrònica del desenvolupament dels grups humans que habitaren aquest territori i els seus patrons de poblament. Així, es va reprendre l'excavació de diversos jaciments coneguts d'antic. Un dels primers seria el Castellot de la Roca Roja (Benifallet): amb una ocupació del segle VI al III aC, és un petit nucli fortificat el coneixement del qual ha contribuït a caracteritzar un model d'assentament ibèric propi del curs inferior de l'Ebre (BELARTE, NOGUERA i SANMARTÍ 1999; NOGUERA 2000; ASENSIO, BELARTE i NOGUERA 2001; BELARTE, NOGUERA i SANMARTÍ 2002). En paral·lel, es van reiniciar els treballs d'excavació al Castellet de Banyoles (Tivissa), un establiment urbà de 4,2 ha, de finals del segle III aC, caracteritzat per un peculiar sistema defensiu i per les troballes de tresors i monedes (ASENSIO, MIRÓ i SANMARTÍ 2002 i 2005; ASENSIO *et al.* 2012).

Entre els darrers jaciments on Joan Sanmartí va intervenir en aquest territori cal destacar el Coll del Moro (Gandesa), on es va realitzar una ampliació dels treballs en el nucli d'hàbitat a recer de la torre, ja ben coneguda amb anterioritat. Aquestes intervencions, junt amb les prospeccions realitzades a l'altra banda de la carretera, permeten proposar una superfície de 3 ha (JORNET *et al.* 2016; 2020 i 2021).

En aquests treballs s'han anat incorporant altres investigadors, com Maite Miró, Rafel Jornet i Jordi Morer, entre d'altres, i s'han afegit noves intervencions (com les del Calvari del Molar, o el Coll del Moro de la Serra d'Almos a Tivissa), a les quals ja no podem dedicar espai en aquest escrit. Segurament ens deixem esmentar alguns dels companys, demanem disculpes per les possibles omissions.

En definitiva, la important recerca impulsada per Joan Sanmartí a la Catalunya meridional ha estat cabdal per a entendre el procés de formació i desenvolupament

lupament de les societats complexes en aquest territori, i segueix ben viva tant a la Cessetània oriental com a les Terres de l'Ebre. Esperem que els seus deixebles siguem capaços de mantenir la qualitat de la recerca iniciada i desenvolupada per ell.

BIBLIOGRAFIA TARRACONENSE DE J. SANMARTÍ

Penedès

- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J. i SANTACANA, J. 2000-2001: «Les meules rotatives du site ibérique d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès, Tarragona)», *Pyrenae*, 31-32, p. 57-74.
- ASENSIO, D.; MORER, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.; POU, J. 2005: «Evidències arqueològiques del procés d'emergència d'èlites aristocràtiques a la ciutadella ibèrica d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès)», a: Mercadal, O. (ed.), *Món ibèric als Països Catalans*, XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà: homenatge a Josep Barberà i Farràs. Puigcerdà, 14 i 15 de novembre de 2003. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 597-614.
- BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J. (coord.) (En premsa): *L'assentament ibèric d'Alorda Park, o Les Toixoneres (Calafell, Baix Penedès, Tarragona). Campanyes d'excavació 1992-2001*, Tarragona: ICAC.
- MESTRES, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1990, «Estructures de la primera Edat del Ferro de Hort d'en Grimau, Castellví de la Marca, Alt Penedès», *Olerdulae*, XV, p. 75-118.
- MIRET, M.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1984: «Distribución espacial de núcleos ibéricos: un ejemplo en el litoral catalán», a: Burillo Mozota, Francisco (ed.), *Arqueología Espacial. Coloquio sobre distribución y relaciones entre los asentamientos*, vol. 4, Terol, p. 173-186.
- MIRET, M.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1987: «La evolución y el cambio de modelo de poblamiento ibérico ante la romanización», a: *Los asentamientos ibéricos ante la romanización*. Madrid: Ministerio de Cultura / Casa de Velázquez, p. 79-88.
- NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J.; BELARTE, M. C.; SALA, R.; MORER, J.; ASENSIO, D.; BLE, E.; JORNET, R.; REVILLA, V.; POU, J. 2020: «La ciudad ibérica de Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès, Tarragona) entre los siglos VII-III a. C. Resultados de una investigación con métodos no invasivos», *Archivo Español de Arqueología*, 93, p. 35-60. <https://doi.org/10.3989/aespa.093.020.002>
- POU, J.; MORER, J.; SANTACANA, J.; ASENSIO, D.; SANMARTÍ, J. 2001: «El projecte d'interpretació arquitectònica de la ciutadella ibèrica de Calafell (Baix Penedès)», a: Belarte, M. C.; Pou, J.; Sanmartí, J.; Santacana, J.: *Tècniques constructives d'època ibèrica i experimentació arquitectònica a la Mediterrània*. Actes de la I Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell (Calafell, 20, 21 i 22 de gener del 2000) Barcelona: Universitat de Barcelona. Arqueo Mediterrània, 6, p. 95-116.
- POU, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1995: «La reconstrucció del poblat ibèric d'Alorda Park o de les Toixoneres (Calafell, Baix Penedès)», *Tribuna d'Arqueologia* 1993-1994, p. 51-62.
- SALA, R.; ORTIZ, H.; SANMARTÍ, J.; GARCIA-GARCIA, E.; BELARTE, M. C.; NOGUERA, J.; MORER, J.; BLE, E.; POU, J.; ASENSIO, D.; JORNET, R. 2020: «Geophysical survey of the Iberian site (seventh–third centuries BC) of Masies de Sant Miquel (Catalonia, Spain). Interpretative challenges of geophysical data of an Iberian town», *Archaeological Prospection*, 27 (2), p. 1-19. <https://doi.org/10.1002/arp.1765>
- SANMARTÍ, J. 1996: «La ceràmica grega fina de l'assentament ibèric d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès, Tarragona), segles VI-IV aC», *Pyrenae*, vol. 27, p. 117-139.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1986: «La jerarquia de nuclis en el poblament ibèric de la costa del Penedès», a: *Protohistòria catalana, 6è Col·loqui internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà, 7-9 de desembre de 1984. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 227-243.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1987: «Un recinte cultual al poblat ibèric d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès)», *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, 6, p. 157-170.

- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1992: *El poblat ibèric d'Alorda Park*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 11, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.; SERRA, R. 1984: *El jaciment ibèric de l'Argilera i el poblament protohistòric al Baix Penedès*. Quaderns de Treball, 6, Barcelona.

Terres de l'Ebre

- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; NOGUERA, J. 2001: «El poblament ibèric al curs inferior de l'Ebre (Ribera d'Ebre i Baix Ebre)», *Territori polític i territori rural durant l'edat del Ferro a la Mediterrània Occidental. Actes de la Taula Rodona celebrada a Ullastret*, Ullastret, 25-27 maig 2000. Monografies d'Ullastret, 2. Barcelona: Museu d'Arqueologia de Catalunya, p. 283-299.
- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; FERRER, CONXITA; JUAN, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 2002: «Análisis funcional y espacial de los molinos a vaivén de la Edad del Hierro del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Catalunya)», a: Procopiou, H.; Treuil, R. (dir.): *Moudre et Broyer. L'interprétation fonctionnelle de l'outillage de mouture et de broyage dans la Préhistoire*. París, p. 129-143.
- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; FERRER, C. NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1996a: «El jaciment del Barranc de Sant Antoni (Ginestar, Ribera d'Ebre)», *Gala*, 3-5, p. 231-246.
- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; FERRER, CONXITA; NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1996b: «El poblament de les comarques del curs inferior de l'Ebre durant el Bronze Final i la Primera Edat del Ferro», *Gala*, 4-6, p. 301-318.
- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 2000a: «Las cerámicas fenicias y de tipo fenicio del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Tarragona)», a: *Actas del IV Congreso Internacional de Estudios Fenicios y Púnicos (Cádiz, 2 al 6 de octubre de 1995)*, vol. IV, Cadis, p. 1733-1745.
- ASENSIO, D.; BELARTE, M. C.; NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 2000b: «Approximation à la structure économique du site de Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Tarragona)», a: *Els productes alimentaris d'origen vegetal a l'edat del ferro a l'Europa Occidental*. Girona: Museu d'Arqueologia de Girona, Sèrie Mongràfica 18, p. 259-268.
- ASENSIO, D.; MIRÓ, M. T.; SANMARTÍ, J. 2002: «El nucli ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre): un estat de la qüestió», a: *I Jornades d'Arqueologia. Ibers a l'Ebre. Recerca i interpretació*, Tivissa, 2001. *Ilercavònia*, 3, p. 185-203.
- ASENSIO, D.; MIRÓ, M. T.; SANMARTÍ, J. 2005: «Darreres intervencions arqueològiques al Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre: una ciutat ibèrica en el segle III aC)», a: *Món Ibèric al Paísos Catalans, XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà (Puigcerdà 2003)*, vol. I, Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 615-627.
- ASENSIO, D.; SANMARTÍ, J.; JORNET, R.; MIRÓ, M. T. 2012: «L'urbanisme i l'arquitectura domèstica de la ciutat ibèrica del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)», a: Belarte, M. C.; Benavente, J. A.; Fatàs, L.; Diloli, J.; Moret, P.; Noguera, J. (eds.), *Iberos del Ebro, Actas del II Congreso Internacional* (Alcañiz-Tivissa, 16-19/11/2011). Documenta, 25, Tarragona: ICAC, p. 173-193.
- BELARTE, M. C.; MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1991: «El yacimiento del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre): un modelo protohistórico de colonización agrícola», *Butlletí Arqueològic*, V, 13, p. 55-67.
- BELARTE, M. C.; MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1994: «L'assentament protohistòric del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre)», *Tribuna d'Arqueologia* 1992-1993, p. 63-72.
- BELARTE, M. C.; NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J. 1999: «El Castellet de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre)», a: *I Jornades d'Arqueologia de les comarques de Tarragona*, Tortosa: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 175-203.
- BELARTE, M. C.; NOGUERA, J.; SANMARTÍ, J. 2002: «El poblat de Castellet de la Roca Roja (Benifallet, Baix Ebre). Un patró d'habitat ibèric en el curs inferior de l'Ebre» a: *I Jornades d'Arqueologia. Ibers a l'Ebre. Recerca i interpretació. Tivissa 2001*. *Ilercavònia*, 3, p. 89-110.

- BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1994: «El asentamiento Protohistórico del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Tarragona)», a: *Actas del 1er Congreso de Arqueología Peninsular*. Porto: Trabalhos de antropología e etnología, p. 231-247.
- BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 2000: «Experimentacions sobre arquitectura protohistòrica realitzades al Baix Penedès (Tarragona)», *Saguntum- PLAV* Extra 3, València, p. 423-430.
- BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.; ASENSIO, D. 2000: «Modèles de sites proto-urbains du Bronze final et du Premier Âge du Fer en Catalogne méridionale», a: *XXIVe Congrès Préhistorique de França. Les Civilisations Méditerranéennes (Carcassone, 26-30 septembre 1994)*, p. 139-145.
- JORNET, R.; BELARTE, M. C.; ASENSIO, D.; MORER, J.; SANMARTÍ, J.; NOGUERA, J. 2021: «Intervencions al jaciment ibèric de Coll del Moro de Gandesa (Terra Alta) entre 2014 i 2019», *Tribuna d'Arqueologia* 2018-2019, p. 301-321.
- JORNET, R.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; ASENSIO, D.; MORER, J. 2016: «Noves excavacions al nucli fortificat del Coll del Moro de Gandesa», a: Martínez, J.; Diloli, J.; Villalbí, M. M. (ed.): *Actes de les I Jornades d'Arqueologia de les Terres de l'Ebre*, Tortosa: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Vol. I, p. 342-355.
- JORNET, R.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; ASENSIO, D.; MORER, J.; NOGUERA, J. 2020: «El Coll del Moro (Gandesa, Tarragona) y su contexto territorial: formación y desarrollo de un asentamiento urbano protohistórico», *Trabajos de Prehistoria*, 77 (1), p. 113-129.
- MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1988: «L'establiment protohistòric d'Aldovesta (Benifallet, Baix Ebre). Un punt clau del comerç fenici a la Catalunya meridional», *Tribuna d'Arqueologia* 1987-1988, p. 69-76.
- MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1989: «El jaciment protohistòric d'Aldovesta i el comerç fenici al curs inferior del riu Ebre», *Acta Arqueològica de Tarragona*, II, p. 21-28.
- MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1990: «Noves aportacions sobre el poblament protohistòric a les comarques del curs inferior de l'Ebre», a: *8 Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà, p. 165-174.
- MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1991a: *El jaciment protohistòric d'Aldovesta (Benifallet) i el comerç fenici arcaic a la Catalunya meridional*, Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.
- MASCORT, M. T.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1991b: «Aldovesta. Les bases d'un modelle commercial dans le cadre de l'expansion phénicienne au nord-est de la Peninsule Ibérique», a: *Atti II Congresso Internazionale di Studi Fenici e Punici*, III, Roma, p. 1073-1079.
- MORER, J.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 1999: «El laboratori d'arqueologia experimental del Vendrell (Baix Penedès). Primers resultats», *Pyrenae*, 30, p. 123-145.
- MORER, J.; BELARTE, M. C.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. 2001: «Experimentación en arquitectura protohistórica: El laboratorio de arqueología experimental de El Vendrell (Baix Penedès, Tarragona)», a: *A Proto-história da Península Ibérica, Actas do 3º Congresso de Arqueologia Peninsular*, p. 389-402.
- SANMARTÍ, J.; BELARTE, M. C.; SANTACANA, J.; ASENSIO, D.; NOGUERA, J. 2000: *L'assentament del bronze final i primera edat del ferro del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre)*. Barcelona: Universitat de Barcelona (Arqueo Mediterrània, 5).